

INTERNATIONAL JOURNAL OF FIELD EDUCATION

A Literature Review On Students with Mental Disabilities and Autism Spectrum Disorders Learning Turkish as a Foreign Language

Selvi ÖZTÜRK¹

Yıldız Teknik University, Faculty of Education, Department of Turkish Education
<https://orcid.org/0000-0003-1197-2203>

Talat AYTAN²

Yıldız Teknik University, Faculty of Education, Department of Turkish Education
<https://orcid.org/0000-0001-9778-8970>

Hatice Merve ÖZTÜRK³

Yıldız Teknik University, Faculty of Education, Department of Turkish Education
<https://orcid.org/0000-0001-5913-7739>

ABSTRACT

It is known that millions of people have left their countries for various political, economic and social reasons, especially war, and lived in foreign countries as immigrants and asylum seekers. It is inevitable that disabled individuals, who constitute approximately 15% of the world population (WHO), will also be affected by these migrations. Like all other immigrants and asylum seekers, learning the language of the country they live in is also crucial for disabled individuals. Their learning process requires special measures even under normal conditions. They are likely to face serious problems in learning a new language under extraordinary conditions. In this study, students with mental disabilities and autism spectrum disorders were evaluated and an overall view of teaching them Turkish as a foreign language was presented. Qualitative research design was applied in the research and the data were obtained by document analysis. The objects of the research are Turkish theses and articles published between 2010 and 2020. As a result of the review, while a limited number of studies were found on teaching foreign languages to mentally disabled individuals, no study was found on teaching Turkish as a foreign language. For individuals with autism spectrum disorder (ASD), three studies, one on teaching Turkish as a foreign language, and the others on teaching foreign language, were reached.

ARTICLE INFO

Received: 18.01.2021

Published online:

30.06.2021

10.32570/ijofe.864014

¹ Corresponding author:

MA Student

selviozturk@gmail.com

² Assoc. Prof. Dr.

talataytan@gmail.com

³ MA Student

hmerveozturkk@gmail.com

Key Words: Teaching Turkish As A Foreign Language, Students With Mental Disabilities, Students With Autism Spectrum Disorders

---

TÜRKÇEYİ YABANCI DİL OLARAK ÖĞRENEN ZİHİN ENGELİ VE OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU(OSB) OLAN ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ALAN YAZIN TARAMASI

Selvi ÖZTÜRK¹

*Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
<https://orcid.org/0000-0003-1197-2203>*

Talat AYTAN²

*Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
<https://orcid.org/0000-0001-9778-8970>*

Hatice Merve ÖZTÜRK³

*Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
<https://orcid.org/0000-0001-5913-7739>*

ÖZET

MAKALE BİLGİSİ

Başta savaş olmak üzere çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal sebeplerle, milyonlarca insanın ülkelerinden ayrıldıkları, kendilerine yabancı ülkelerde göçmen ve sığınmacı olarak yaşadıkları bilinmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturan (WHO) engelli bireylerin de bu göçlerden etkilenmeleri kaçınılmazdır. Diğer tüm göçmen ve sığınmacılar gibi yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmek engelli bireyler için de oldukça önemlidir. Olağan koşullarda dahi öğrenme süreçleri özel tedbirler gerektirmekte olan engelli bireylerin olağandışı koşullarda yeni bir dili öğrenmekle ilgili ciddi sorunlarla karşılaşabilmeleri olasıdır. Bu çalışmada engel türlerinden zihin engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler ele alınmış Türkiye’de yapılan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çalışmalarına yönelik genel bir görünüm elde etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma deseninin benimsendiği çalışmada veriler doküman analizi ile elde edilmiştir. Araştırmanın nesnelere 2010-2020 yılları arasında yayımlanan Türkçe tez ve makaleler oluşturmaktadır. Yapılan taramalar sonucunda zihin engelli bireylere yabancı dil öğretimine yönelik sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılrken, yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Otizm spektrum bozukluğu(OSB) olan bireylere yönelik ise biri yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, diğerleri yabancı dil öğretimi içerikli üç çalışmaya ulaşılmıştır.

Alınma

Tarihi:18.01.2021

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 30.06.2021

10.32570/ijofe.864014

Anahtar Kelimeler: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi, Zihinsel Engelli Öğrenciler, Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler.

---

¹ Sorumlu yazar:

YL öğrencisi

selviozturk@gmail.com

² Doç. Dr.

talataytan@gmail.com

³ YL öğrencisi

hmerveozturkk@gmail.com

1.Giriş

İkinci bir dil öğrenmenin birçok motivasyon kaynağı vardır. Dünyanın en eski ve köklü dillerinden biri olan Türkçe de tarih boyunca ikinci dil olarak ilgi gören bir dil olmuştur. Türkiye’de son yıllarda artış gösteren yabancı nüfus ise yabancı dil olarak Türkçe öğreniminin önemini artıran etmenlerden biri hâline gelmiştir. Yabancı uyruklu bireyler Türkiye’de birçok farklı sebepten bulunmakla beraber son yıllarda sınır komşusu Suriye’de yaşanan savaşın neden olduğu göçlerle Türkiye, topraklarında en çok Suriyeli sığınmacı barındıran ülke durumuna gelmiş, yabancı uyruklu bireylerin eğitim ve diğer konulardaki haklarına yönelik yasal düzenlemeler ve çalışmalar yapılması gerekliliği zuhur etmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 07.02.2019 tarihli verisine göre geçici koruma altında yaşayan Suriyeli sayısı 3.644.342 olarak bildirilmiştir. Türkiye’deki geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyelilerin %45,5’i 0-18 yaş aralığındadır ve 2018’de yayımlanan Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği raporuna göre örgün eğitime kayıtlı Suriyeli çocuk oranı %62’dir. Sığınmacıların Türk okullarına anlamlı bir şekilde katılımının sağlanması ise önemli ölçüde Türkçe iletişim becerisinin kazandırılmasına bağlıdır. Yapılan araştırmalar sığınmacıların Türkçe bilmediklerinde yalnızca okullarda değil sağlık ve diğer hizmetlerle ilgili kurumlarda da zorluklar yaşadıklarını göstermektedir (Ayas, 2019). Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim öğretim ihtiyaçlarını karşılamak üzere Yabancıların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi (PIKTES) sürdürülmektedir. Resmî okullarda bulunan yabancı öğrencilerin Türkçeyi öğrenerek eğitim sistemine daha kolay uyum sağlamaları içinse 2019/15 sayılı “Yabancılar Öğrencileri İçin Uyum Sınıfları” Genelgesi ile uyum sınıfları açılmış, bu sınıflarda Türkçe bilmeyen ya da Türkçe dil beceri düzeylerini geliştirmeye ihtiyacı olan yabancı uyruklu tüm öğrencilere eğitim imkânı sunmak, eğitim sonunda bu öğrencileri diğer branş derslerini içeren akademik eğitime hazır hâle getirmek amaçlanmıştır (GENÇOĞLU, 2019).

Yabancı uyruklu tüm bireyler gibi yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmek engelli bireyler için de oldukça önemlidir. Yetersiz tarama nedeni ile Türkiye’de yaşayan yabancı uyruklu engelli öğrencilere dair veriler sınırlıdır ve söz konusu öğrencilerin bilişsel gecikme sıklıkları bilinmemektedir. Bununla birlikte dünya nüfusunun yaklaşık %15’ini oluşturan (World Health Organization, 2011) engelli bireylerin de göçlerden etkilenmeleri kaçınılmazdır ve Türkiye’de engelli yabancı uyruklu bireylerin de bulunduğu bilinmektedir. Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu(ÇÖZGER) sistemine başvuran hastaların demografik verilerini ortaya koymayı amaçlayan 2020 tarihli bir araştırmada rapor için başvuran yabancı hastaların oranı %15,7 olarak bulunmuş ve atıf yaptıkları bir başka araştırmada bu oranın %16,4 olarak bulunduğu ifade edilmiştir (Kumbul, Sivrice ve Vural, 2020). Bu veriler Türkiye’de özel eğitim ihtiyacı bulunan yabancı uyruklu bireylere dair kanıtı desteklemektedir. Olağan koşullarda dahi öğrenme süreçleri özel tedbirler gerektirmekte olan engelli bireylerin olağandışı koşullarda yeni bir dili öğrenmekle ilgili ciddi sorunlarla karşılaşabilmeleri ise kaçınılmazdır.

Türkiye’de özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamaya yönelik usul ve esaslar, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (MEB, 2006) ile düzenlenmektedir. Bu yönetmeliğe göre özel eğitim ihtiyacı olan bireyler, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerdir. Özel eğitimde, özel gereksinimli bireylerin mümkün olan en az kısıtlanmış ortamda akranları ile birlikte eğitim görmesi esastır ve bu kaynaştırma / bütünleştirme eğitim

uygulamaları ile sağlanmaktadır. Özel eğitim ihtiyacı sağlık kuruluşlarınca tespit edilen çocukların özelliklerine uygun bir şekilde kaynaştırma / bütünleştirme uygulamaları yoluyla eğitime, özel eğitim sınıfına veya özel eğitim kurumuna yönlendirilmesi Rehberlik Araştırma Merkezleri(RAM) tarafından alınan yönlendirme kararı (resmî tedbir kararı) ile yapılır. RAM'ın kararı il / ilçe özel eğitim değerlendirme kurulunda son kez değerlendirilir ve öğrenci yönlendirilmesi sonlandırılır. Özel gereksinimli bu öğrenciler devam ettikleri okullarda kurulan bir birim tarafından, bireysel gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu öğrencilere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren bireysel eğitim programları (BEP) ile eğitim alır ve değerlendirilirler. Kaynaştırma öğrencisi olarak sisteme yerleştirilmiş hafif düzey zihin engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan bireyler yabancı dil dersinden muaf olma talebinde bulunabilmekle birlikte diğer tüm dersler gibi bu derslerde de akranları ile aynı sınıfta eğitim görmektedir. Türkiye'de eğitimine devam eden veya edecek olan yabancı uyruklu bireyler de RAM'larda sunulan eğitsel değerlendirme ve tanılama hizmetlerinden yararlanmakta, bu bireylerden, eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda özel eğitim ihtiyacı olduğu tespit edilenler için Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu düzenlenmektedir.

Bu çalışmada engelli yabancı uyruklu bir bireyin yaşadığı ülkede asgari temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar o ülkenin dilini bilme ihtiyacı ve hakkından yola çıkılarak ana dili Türkçe olmayan, zihin engelli ve otizm spektrum bozukluğu(OSB) olan bireylerle yapılan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi uygulamalarına yönelik genel bir görünüm elde etmek amaçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan engel türlerinden birini haiz hafif düzeyde zihinsel engelli birey, özel eğitime ve özel eğitim ihtiyacı olan bireylere dair tanımların yer aldığı Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliğinde, zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine sınırlı düzeyde ihtiyacı olan birey olarak tanımlanmaktadır. Hafif düzeyde otizmi olan birey ise sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki hafif düzeydeki sınırlılığı nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir. Bu bireylerin olağan koşullarda dahi içinde buldukları engel türüne özgü öğrenme ve dil problemleri yaşadıkları bilinmektedir. Ana dilini öğrenen zihinsel yetersizliği olan çocuklarda dil gelişimi, olağan gelişen bir çocuğun dilsel gelişiminden farklılık göstermekte ve daha yavaş olmaktadır. Öğrenmede en çok sorun yaşanan beceri ise dilbilgisi öğrenimidir. Bütün OSB olan bireyler için benzer bir gelişme tanımlamak olanaksız olsa da otizmin, dil ve konuşmayı daima ciddi şekilde etkileyen bir hastalık olduğu bilinmektedir. Otizmliliğin yaklaşık yarısında konuşma anlamlı bir iletişim aracı hâline gelememektedir (Kara, 2020).

2. Yöntem

Ana dili Türkçe olmayan, zihin engeli ve otizm spektrum bozukluğu(OSB) olan bireylerle ilgili Türkiye'de yapılan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi uygulamalarına yönelik genel bir görünüm elde etmeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiş, araştırmanın verileri doküman analizi ile toplanmıştır. Doküman analizi (incelemesi), araştırma konusu olan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulmasıdır (Özmen ve Karamustafaoğlu, 2019). Hangi dokümanların önemli olduğunu ve veri kaynağı olarak kullanılacağını ise araştırma problemi belirlemektedir. Probleme ilişkin kitaplar, müfredatlar, el kitapları, resmî belgeler, raporlar gibi konuya ilişkin tüm yazılı materyaller doküman analizi için kaynak olabileceği gibi film, video, fotoğraf gibi görseller de kaynak olarak kullanılabilir ve analiz sonucunda yeni bir bütünlük oluşturulmaktadır. Bu yöntem gözlem ve görüşme yapmasına gerek kalmayan araştırmacıya zaman ve para tasarrufu konusunda katkıda bulunduğu gibi diğer yöntemlerle

birlikte kullanıldığında verinin çeşitlenmesine hizmet ederek araştırmanın geçerliliğini önemli ölçüde artırmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2011).

Bu çalışmada analiz edilen dokümanlar 2010-2020 yılları arasında Türkiye’de hazırlanmış akademik tez ve makalelerden oluşmaktadır. Öncelikle araştırma konusu olan zihin engelli ve OSB olan bireylere yönelik yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ilişkin çalışmaların, tez ve makalelerin, ilgili olabilecek diğer metinlerin tespiti hedeflenmiştir. Bu çalışmanın konusuna uygun olarak “yabancı dil, yabancı dil olarak Türkçe ve ikinci dil” başlıkları “zihin engeli, otizm ve özel gereksinim” başlıklarıyla birlikte Dergipark, Google Scholar, Academia, Researchgate, SOBIAD, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında 2010-2020 yıllarını kapsayacak biçimde taratılmış, arama başlıklarını içeren makale ve tezlere ulaşılmıştır. İçerikleri taranarak zihin engelli ve OSB olan bireylere yönelik yabancı dil öğretimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik olmayan, ilişkili bilgi bulundurmeyen makale ve tezler elenerek çalışmadan çıkarılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen az sayıda tez/makale ise öğrenme özelliklerindeki farklılıklar dikkate alınarak zihin engellilere yönelik olanlar (Tablo 1) ve OSB olan bireylere yönelik olanlar (Tablo2) olarak ayrı ayrı incelenmiş, bu tablolarda incelenen çalışmaların yabancı dil öğretimine veya yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik olduğu belirtilmiştir. İncelenen makale ve tezler son olarak yıl, konu, örneklem, yöntem ve araştırma türü bakımından yeniden değerlendirilerek tablolaştırılmıştır (Tablo 3).

3. Bulgular

Bu çalışmada, Dergipark, Google Scholar, Academia, Researchgate, SOBIAD ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanları ile ulaşılmış, 2010-2020 yılları arasında yayımlanmış, zihin engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yabancı dil veya yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konulu 1’i doktora tezi, 2’si yüksek lisans tezi, 1’i araştırma makalesi, 2’si bilimsel dergi makalesi olmak üzere 6 doküman incelenmiştir. Dokümanlar tür, yöntem ve içerikleri açısından farklılıklar göstermeleri ve az sayıda olmaları nedeni ile öncelikle her biri için ayrı bir başlık ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Daha sonra zihin engelli bireylere yönelik olanlar ve OSB olan bireylere yönelik olanlar olarak tablolaştırılan tez ve makaleler (Tablo1, Tablo2) son olarak yıl, konu, örneklem, yöntem ve araştırma türü bakımından da tablolaştırılarak değerlendirilmiştir (Tablo3).

3.1.1. Kaynaştırma Ortamlarına Yerleştirilen Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yabancı Dil Öğreniminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi

Kaynaştırma ortamlarına yerleştirilen özel gereksinimi olan öğrencilerin yabancı dil öğreniminde karşılaştıkları güçlüklerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesini amaçlayan tez çalışmasında 53 İngilizce öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşme sonuçları analiz edilerek bulgular oluşturulmuştur. 13 farklı yetersizlik türüne ilişkin gözlemlerini aktaran öğretmenlerin büyük çoğunluğu özel gereksinimi olan öğrencilerin yabancı dil güçlüklerinin engel türüne göre değişiklik gösterdiğini ifade etmiş, çalışmada da bulgular engel türlerine ayrı ayrı aktarılmıştır. Zihin engeli olan, otizm spektrum bozukluğu olan ve çoğunlukla zihinsel yetersizlik eşlik eden down sendromlu öğrencilerin yabancı dil öğreniminde karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin başlıklar içeren çalışma Türkçe alan yazında zihin engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan bireylere dil öğretimine dair ulaşılabilen en kapsamlı kaynak olmuştur. Bu kapsam güçlük yaşanan dil alanları, yetersizlik türüne göre yaşanan güçlükler, yetersizliği olan bireylerin yabancı dil öğreniminde akranları ile yaşadıkları benzerlikler ve farklılıklar, aileden kaynaklanan sorunlar, yabancı dil öğreniminde özel gereksinimli öğrenciler için öğretmen tarafından gerçekleştirilen uyarlamalar, öneri ve beklentileri içermektedir (Efe ve Akçamete, 2011).

3.1.2. Evrensel Tasarımla Engelsiz Yabancı Dil Öğretimi

Bu çalışmanın amacı evrensel tasarım ilkelerinin engellilere yabancı dil öğrenim sürecindeki etkilerini araştırmaktır. Nitel olarak tasarlanan bu çalışmada, olaylar ve davranışlar hakkında zengin ve önemli bakış açıları sağlayan çoklu örnek olay çalışması yöntem olarak kullanılmıştır. Farklı engel türlerine ilişkin bulgulara değinen ve 'Down Sendromlulara Yabancı Dil Öğretimi' başlığı ile zihin engellilere yabancı dil öğretimi konumuzla ilişkili bulunan çalışma, biri İZEV'de, down sendromlu farklı yaş grubundan çocuklara 30 hafta boyunca küçük parçalara bölünmüş 45 dakikalık derslerde, ritimle İngilizce eğitimi verilmesi ve diğeri 21 yaşında İspanyol bir down sendromlu erkeğin toplamda 11,5 saat süren 10 günde 10 ders İngilizce eğitim almasıyla ilerleme kaydedilip kaydedilmeyeceği üzerinde yapılan bir çalışma olmak üzere iki örnek olay incelenmiştir. Eğitimcilerin, kullanımda eşitlik, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hata toleransı, düşük fiziksel çaba, erişim ve kullanım için gerekli boyut ve alan evrensel tasarım ilkelerini öğretimin tasarlanmasında ve uygulanmasında kullandıklarında, fiziksel veya zihinsel nedenlerle öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler için hazırladıkları bireyselleştirilmiş eğitim programlarını, genel eğitim sınıflarında daha doğal olarak oluşturabildikleri sonucuna varılmıştır (Yurttabir, 2019).

3.1.3. Zihinsel Yetersizliği Olan İlköğretim Kaynaştırma Öğrencilerine Yabancı Dil Öğretiminde Eşzamanlı İpucuyla Sunulan Bireysel Destek Eğitimin Etkililiği

Zihinsel yetersizliği olan ilköğretim kaynaştırma öğrencilerine yabancı dil öğretiminde eşzamanlı ipucuyla sunulan bireysel destek eğitimin etkililiği araştırılan ve eşzamanlı ipucuyla sunulan bireysel destek eğitimin araç gereçler arası genelleme etkisi ve izleme etkisi de incelenen çalışmada, tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Zihin engelli tanısı almış, 4. sınıf kaynaştırma öğrencisi olan iki denekle bireysel çalışılmıştır. Yoklama, öğretim, izleme ve genelleme olmak üzere dört oturum ile yürütülen çalışmada her deneye üç farklı sözcük grubunun (kıyafetler, renkler ve vücudun bölümleri) İngilizce karşılıkları öğretilmiştir. Eşzamanlı ipucuyla gerçekleştirilen bireysel destek eğitiminin, kaynaştırma öğrencilerine yabancı dil öğretiminde etkili olduğu görülmüş ve denekler öğrenmiş oldukları sözcüklerin İngilizce karşılıklarını söyleme becerisini farklı araç-gereçlerden oluşan başka öğretim setlerine de genelledebilmişlerdir. Çalışmada, eşzamanlı ipucu öğretim yöntemiyle sunulan bireysel destek eğitim hizmetlerinin araç gereçler arası genellemede ve kalıcılıkta etkililiğinin bir göstergesi olduğu vurgulanmıştır (Çulha, 2010).

3.1.4. Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere İngilizce Yer İsimlerinin Öğretilmesinde Davranış Öncesi İpucu ve Sınamayla Öğretimin Etkililiği

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere İngilizce yer isimlerinin öğretilmesinde davranış öncesi ipucu ve sınamayla öğretimin etkililiğini araştıran çalışmaya yaşları 12 olan hafif derecede zihinsel yetersizlik tanılı üç erkek denek katılmıştır. Yöntem olarak tek denekli araştırma modellerinden yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmış, araştırma bulguları davranış öncesi ipucu ve sınamayla öğretimin üç deneye de hedef davranışları öğretmede etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca davranış öncesi ipucu ve sınamayla öğretimin, kalıcılık ve genellemenin sağlanması açısından etkili olduğu görülmüştür (Ünlü ve Yıldız, 2020).

3.1.5. Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi

Durum çalışması modeli kullanılan tek denekli bu araştırmada ABD'den Türkiye'ye göç eden, babası Türk ve annesi Amerikalı olup ana dili İngilizce olan, 6 yaşında, zekâ düzeyi normal veya normalin üzerinde olarak tespit edilmiş, otizm spektrum bozukluğu olan bir kız öğrencinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenim süreci incelenmiş, öğrenciye altı ay boyunca, bireysel özelliklerine, ihtiyaçlarına ve ilgilerine göre geliştirilen bir yabancı dil eğitim programı uygulanarak programın etkisi değerlendirilmiştir. Çalışmada OSB olan bir çocuğun yabancı dili öğrenme sürecinde karşılaştığı zorluklar, öğrenmesini kolaylaştıran faktörler, öğrenmesini etkileyen çevresel faktörler ve OSB olan bir çocuğa erken yaşlarda (okul çağından önce) yabancı dil eğitimi verilmesinin sağlayacağı faydalar nelerdir sorularına cevap aranmıştır. Öğrenci Türkçeyi okula gidebilecek ve toplumda kendisini tek başına idare edebilecek kadar öğrenememiş ancak uygulanan program sayesinde çeşitli kavramları, cümleleri ve bunların telaffuzunu öğrenmiş, Türkçe oyun oynamayı, şarkı söylemeyi ve iletişim kurmayı başarmıştır. Davranışlarında, sosyal ilişki ve becerilerinde ve ana dili İngilizceyi kullanmasında gelişme gözlenmiş ve sosyal iletişim ve etkileşimleri kendiliğinden başlatabilecek bir düzeye erişmiştir (KOÇBEKER, 2003).

3.1.6. Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Yönteminin Otistik Bir Çocuğa İngilizce Kelime Öğretimi Üzerine Etkileri_ Hedeflenmeyen Bilgi Öğretim

Hedef uyarının hemen ardından kontrol edici ipucu sunulması ve bireyin bu kontrol edici ipucunu model almasıyla oluşan bir süreç olan eş zamanlı ipucuyla öğretimin OSB olan bir çocuğa kelime öğretiminde kullanılarak etkililiğinin ölçüldüğü bu çalışma dil öğretiminden ziyade yöntemin etkililiğine odaklanan bir çalışma olmakla birlikte, ikinci dil öğretiminde oldukça önemli bir yer teşkil eden kelime öğretimine değinmesi ve OSB olan çocuklara farklı bir dilin öğretimi üzerine çalışmalara da gereksinim bulunduğunu ifade etmesi bakımından bu çalışmada değerlendirilmeye uygun bulunmuştur. Araştırma bulguları eşzamanlı ipucuyla öğretimin OSB olan bir öğrenciye İngilizce kelimelerin Türkçe anlamlarının öğretiminde etkili olduğunu gösterir niteliktedir (Yalçın ve Akmanoğlu, 2013).

Bu araştırma kapsamına alınan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bulgular aşağıdaki tablolalarda yer almaktadır.

Tablo 1: Zihin Engelli Bireylere Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Konulu Tez ve Makaleler

YER/YIL	TÜRÜ	ADI	YABANCI DİL ÖĞRETİMİ	YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
Eskişehir, Haziran 2010	Yüksek Lisans Tezi	Zihinsel Yetersizliği Olan İlköğretim Kaynaştırma Öğrencilerine Yabancı Dil Öğretiminde Eşzamanlı İpucuyla Sunulan Bireysel Destek Eğitimin Etkililiği	X	
Ankara, Nisan 2011	Yüksek Lisans Tezi	Kaynaştırma Ortamlarına Yerleştirilen Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yabancı Dil Öğreniminde Karşılaştıkları	X	

		Güçlüklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi	
İstanbul, Aralık 2019	Araştırma Makalesi	Evrensel Tasarımla Engelsiz Yabancı Dil Öğretimi	X
Eskişehir, Nisan 2020	Bilimsel Dergi Makalesi	Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere İngilizce Yer İsimlerinin Öğretilmesinde Davranış Öncesi İpucu Ve Sınamayla Öğretimin Etkililiği	X

Yalnızca zihin engelli bireylere yönelik çalışmaların incelendiği Tablo 1’de ikisi yüksek lisans tezi ikisi makale olmak üzere dört çalışmaya ulaşıldığı ve bu çalışmaların tamamının yalnızca yabancı dil öğretimine yönelik olduğu, yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ilişkin çalışma bulunmadığı görülmektedir. Az sayıda çalışma bulunması yorumlamayı güçleştirmekle birlikte iki çalışmanın son iki yıla ait olması yakın zamanda zihin engelli bireylere yabancı dil öğretimine yönelik bir ilgi oluştuğunu düşündürmektedir.

Tablo 2: Otizm spektrum bozukluğu olan Bireylere Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Konulu Tez ve Makaleler

YER/YIL	TÜRÜ	ADI	YABANCI DİL ÖĞRETİMİ	YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
Konya,2003	Doktora Tezi	Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi		X
Ankara, Nisan 2011	Yüksek Lisans Tezi	Kaynaştırma Ortamlarına Yerleştirilen Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yabancı Dil Öğreniminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi	X	
Eskişehir, Ekim 2013	Bilimsel Dergi Makalesi	Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Yönteminin Otistik Bir Çocuğa İngilizce Kelime Öğretimi Üzerine Etkileri Hedeflenmeyen Bilgi Öğretimi	X	

* ‘Kaynaştırma Ortamlarına Yerleştirilen Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yabancı Dil Öğreniminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi’ makalesi hem zihin engeline hem de OSB’na yönelik içeriğe sahip olduğundan iki tabloda da yer almaktadır.

Yalnızca OSB olan bireylere yönelik çalışmaların incelendiği Tablo 2’de bir doktora tezi, bir yüksek lisans tezi ve bir makale olmak üzere üç çalışmaya ulaşıldığı ve bu çalışmalardan

yalnızca doktora tezi olan bir tanesinin yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik olduğu, diğer iki çalışmanın ise yabancı dil öğretimine yönelik olduğu görülmektedir. Çalışmalar tarih, tür ve yılları açısından benzerlik göstermemektedir.

Tablo 3: 2010-2020 Yılları Arasında Zihin Engelli ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Yabancı Dil Öğretimi veya Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Konulu Makale ve Tezlerle İlişkin Çeşitli Bilgiler

Yer /Yıl	Yayın Yeri	Başlık	Tür	Yöntem	Örneklem
Konya, 2003	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14 (2005): 401- 427.	Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi	Doktora Tezi	Durum çalışması modeli	Babası Türk ve annesi Amerikalı olup anadili İngilizce olan 6 yaşında, zekâ düzeyi normal veya normalin üzerinde olarak tespit edilmiş otizm spektrum bozukluğu olan bir kız öğrenci
Eskişehir, Ekim 2013		Zihinsel Yetersizliği Olan İlköğretim Kaynaştırma Öğrencilerine Yabancı Dil Öğretiminde Eşzamanlı İpucuyla Sunulan Bireysel Destek Eğitimin Etkililiği	Yüksek Lisans Tezi	Tek denekli araştırma yöntemlerinden, davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	Zihin engelli tanısı almış, 4. sınıf kaynaştırma öğrencisi olan iki denek
Ankara, Nisan 2011		Kaynaştırma Ortamlarına Yerleştirilen Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yabancı Dil Öğreniminde Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi	Yüksek Lisans Tezi	Yarı Yapılandırılmış görüşme	53 İngilizce öğretmeni
Eskişehir, Ekim 2013	Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı 58, s.117- 140	Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Yönteminin Otistik Bir Çocuğa İngilizce Kelime Öğretimi Üzerine Etkileri_	Bilimsel Dergi Makalesi	Tek denekli araştırma yöntemlerinden yoklama evreli davranışlar arası çoklu yoklama modeli	3 yaşındayken otizm tanısı almış, zekâ bölümü 49, 3. sınıf kaynaştırma öğrencisi, 11 yaşında erkek çocuk.

		Hedeflenmeyen Bilgi Öğretimi			
İstanbul, Aralık 2019	Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi Cilt:3, Sayı:2, s.97- 108	Evrensel Tasarımla Engelsiz Yabancı Dil Öğretimi	Araştırma Makalesi	Çoklu örnek olay çalışması	Down sendromlu bireylerle yürütülmüş iki örnek olay
Eskişehir, Nisan 2020	Eğitim ve Bilim Cilt 45 (2020) Sayı 203 395-409	Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere İngilizce Yer İsimlerinin Öğretilmesinde Davranış Öncesi İpucu Ve Sınamayla Öğretimin Etkililiği	Bilimsel Dergi Makalesi	Tek denekli araştırma modellerinden yoklama evreli çoklu yoklama modeli	Yaşları 12 olan hafif derecede zihinsel yetersizlik tanılı üç erkek denek

Tablo 3'te değerlendirilen makale ve tezlerin hepsinde nitel yöntemlerin kullanıldığı, öğretim uygulamaları yapılan çalışmalarda bir ya da iki gibi az sayıda denekle çalışıldığı ve deneklerin yaş aralığının 6-12 olduğu görülmektedir. Çalışmalar daha çok kelime öğretimi ve kelime öğretiminde kullanılan yöntemin etkililiğine odaklanmıştır

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, 2010-2020 yılları arasında zihin engelli ve otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve yabancı dil öğretimi konusunda Türkiye'de gerçekleştirilmiş yüksek lisans, doktora tezleri ile ulusal, uluslararası makaleleri içermektedir. Türkiye'de yapılmış olan makale ve tezler tarandığında otizimli bir bireye yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik yalnız bir çalışmaya ulaşılmış, zihin engeli bulunan bireylere yönelik ise hiçbir çalışmaya ulaşamamıştır. Diğer diller için yabancı dil öğretimi çalışmalarının da oldukça sınırlı olması bu alanda yapılmış araştırmaların yetersizliğini göstermektedir. Türkiye'de engelli bireylere yabancı dil öğretimine yönelik tez ve makaleleri bir araya getiren ilk çalışma olması bu çalışmayı, konu ile ilgili daha sonra yapılacak araştırmalar için kaynak olması ve ihtiyaçlara ışık tutması açısından önemli kılmaktadır.

Türkiye'de yaşayan yabancı uyruklu engelli bireylere ve dil ihtiyaçlarına dair etkin bir tarama yapılması, öncelikli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Bu bireylerin Türkçeyi işlevsel olarak kullanmalarını ve ikinci bir dil olarak öğrenmelerini kolaylaştıracak yöntem, teknik ve düzenlenmelerin araştırılması, engelli bireylerin özelliklerine uygun eğitim materyallerinin tasarlanması ve dil problemini ortadan kaldıracak etkin hizmetler planlanması gerekliliği, yapılacak yeni çalışmalar için dikkate almaya değerlidir. Özel eğitim ve yabancı dil öğretmenlerine de bu yönde hizmet içi eğitimlerle farkındalık ve beceri kazandırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Planlanan eğitim ve araştırma çalışmalarında, yabancı uyruklu olsun ya da olmasın engelli bireyleri toplumun bütünleşmiş bir parçası olarak kabul eden bakış açısı ile hareket edilmesi, özel eğitim ilkelerinin dikkate alınması, görsel işitsel teknolojik materyallerin daha yoğun kullanılması, fiziksel ortamın çalışılan bireylerin özelliklerine uygun olarak uyarlanması çalışmaların etkililiğini artıracaktır.

Kaynakça

- Ayas, M. T. (2019). Ankara'da Geçici Koruma Statüsü Altında Yaşayan 18-72 Ay Arası Suriyeli Çocukların Gelişim Düzeyinin Değerlendirilmesi.
- Çulha, S. (2010). Zihinsel yetersizliği olan ilköğretim kaynaştırma öğrencilerine yabancı dil öğretiminde eşzamanlı ipucuyla sunulan bireysel destek eğitimin etkililiği.
- Efe, A. Y. ve Akçamete, A. G. T. D. (2011). Kaynaştırma ortamlarına yerleştirilen özel gereksinimi olan öğrencilerin yabancı dil öğreniminde karşılaştıkları güçlüklerin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi.
- Kara, Y. (2020). *Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Dil ve Konuşma Bozukluğuna Sahip Öğrencilerin Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koçbeker, B. N. (2003). *Otistik bir çocuğun yabancı dil öğrenimine ilişkin örnek olay incelemesi A Case study of an autistic child's foreign language learning*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı.
- Koçbeker, B. N. Ve Saban, A. (2005). Otistik Bir Çocuğun Yabancı Dil Öğrenimine İlişkin Örnek Olay İncelemesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 401-427.
- Kumbul, Y. Ç., Sivrice, M. E. ve Vural, A. (2020). Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporunda (ÇÖZGER) Kulak Burun Boğaz Hastalıklarının Önemi ve Başvuran Hastaların Klinik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3), 348-352.
- Meb, M. E. (2006). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. *Resmi Gazete*, 26184, 31-05.
- Özmen, H. ve Karamustafaoğlu, O. (2019). Eğitimde araştırma yöntemleri. *Ankara: Pegem Akademi*.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*.
- Ünlü, Ö. ve Yıldız, N. G. (2020). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere İngilizce Yer İsimlerinin Öğretilmesinde Davranış Öncesi İpucu ve Sınamayla Öğretimin Etkililiği. *Eğitim Ve Bilim*.
- World Health Organization. (2011). *World report on disability 2011*. World Health Organization.
- Yalçın, I. Ve Akmanoğlu, N. (2013). Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Yönteminin Otistik Bir Çocuğa İngilizce Kelime Öğretimi Üzerine Etkileri: Hedeflenmeyen Bilgi Öğretimi. *Journal of Academic Studies*, 15(58).
- Yurttabir, H. H. (2019). Evrensel Tasarımla Engelsiz Yabancı Dil Öğretimi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 97-108.